

DOI [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28\(57\)-65-81](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28(57)-65-81)

УДК 37.04. 364-7. 37.07.+ 340.13+159.92

Давидова Оксана Володимирівна,

кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського;
Директор Комунальної установи
«Інклюзивно-ресурсний центр №-1».
Кременчук, Україна.

 <https://orcid.org/0009-0003-7457-6539>
71kseniya@gmail.com

Москалик Геннадій Федорович,

доктор філософських наук, професор кафедри
психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського.
Кременчук, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0003-3224-4571>
21023upr@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ: СПЕЦИФІКА В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У статті проведено теоретичний аналіз проблеми особливостей та специфіки діяльності Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) на теренах України в умовах війни. Нажаль, під час повномасштабного вторгнення РФ на початку 2022 року в Україну, посилюється вплив стресових чинників та розширюється спектр травматизації українців. Від цього страждають особи з особливими потребами та інваліди, оскільки вони є найбільш вразливою категорією населення. Виникає гостра необхідність щодо адаптації освітньої системи до викликів воєнної ситуації, оскільки освітня інфраструктура стала мішенню для російських загарбників. З урахуванням збройної агресії російської федерації в Україні, змінюється правове поле, яке регламентує виконання нових професійних завдань у площині діяльності Інклюзивно-ресурсних центрів. У статті опрацьовано правові зміни в умовах війни, зокрема що стосуються забезпечення системним кваліфікованим супроводом осіб з особливими освітніми потребами, які вимушені змінити своє місце проживання (перебування). У рамках теоретичних розвідок з'ясовано, що оновленим Законодавством включено до правового поля важливі аспекти консультування батьків або законних

представників здобувачів з особливими потребами; роз'яснено механізм проведення комплексного оцінювання, необхідність модифікації / адаптації освітньої програми / навчальних предметів. Важливим завданням у діяльності ІРЦ є реалізація навігаційної функції, яка допомагає скерувати тих, хто потребує, для отримання психологічної, соціальної та іншої допомоги. Встановлено, що найгострішою проблемою сьогодення стає необхідність організації підтримки в освітньому процесі дітей, які зазнали психологічної травми. Стаття підкреслює можливості співпраці фахівців ІРЦ з медичними та іншими спеціалістами: клінічними психологами, психотерапевтами, ерготерапевтами, фізичними терапевтами та ін., що доповнює не тільки контекст проведення комплексного оцінювання, а й розгортає можливості розбудови індивідуальної траєкторії дитини з особливими освітніми потребами в моделі «безбар'єрності», «включеності» в соціальний світ.

Ключові слова: діяльність Інклюзивно-ресурсних центрів; правові зміни в умовах війни; особи з особливими освітніми потребами; особи, які вимушені змінити своє місце проживання (перебування); психологічна травма; психолого-педагогічний супровід; модель діяльності Інклюзивно-ресурсних центрів.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. Міжнародні стандарти професійної допомоги особам з особливими освітніми потребами сприяють розвитку мережі нових установ в Україні – Інклюзивно-ресурсних центрів, які забезпечують системний кваліфікований супровід осіб з особливими освітніми потребами (ООП), сприяють їх повноцінній соціалізації в суспільстві та окреслюють мету реалізації інклюзивного підходу в освіті, тим самим започатковують інноваційну практичну модель психолого-педагогічної допомоги в системі закладів освіти, розвиваючи концепцію соціальної дієздатності.

У цьому контексті, відповідна модель побудована на принципах відмови від стигматизації соціальним середовищем статусу «інвалід», характеризується трансформацією суспільної свідомості, вирізняється новим феноменом «включеності» індивіда в соціальний світ, відкриває можливість повноцінної самореалізації та інтеграції дітей з ООП в соціум, базується на конструктах соціального розвитку людини.

У науковому дискурсі інклюзію розглядають у контексті поняття «соціальна інклюзія», впливу суспільства й соціального середовища на особистість та активну участь у цьому процесі самої особистості» [6].

При цьому, аспекти діяльності ІРЦ спрямовані «не тільки на підготовку дітей з ООП до життя в суспільстві, надання їм підтримки, а й на здійснення відповідних змін у самому суспільстві, у ставленні членів суспільства до таких дітей, тобто надання підтримки закладу освіти, родині, громаді – у цілому суспільству» [1].

Незважаючи на значну кількість наукових праць у руслі зазначеної проблематики, бракує робіт, присвячених дослідженням особливостей діяльності ІРЦ та її специфіки в умовах війни. Нажаль, в умовах війни посилюється вплив стресових чинників та спектр травматизації українців, у тому числі від цього страждають особи різних вікових груп з особливими потребами, які є найбільш вразливою категорією населення.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. Сучасними українськими дослідниками (Є. Головаха, О. Дікова-Фаворська, О. Засенко, С. Катаєв, Н. Костенко, М. Наумова, О. Піронкова, Ю. Романенко, Н. Софій, А. Ручка, Л. Скокова, В. Танчер, Л. Хижняк та інші) акумулюються зусилля, націлені на аналіз ціннісно-нормативних, інституційно-нормативних особливостей інклюзії, а також окреслюються перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Дослідження діяльності Інклюзивно-ресурсних центрів, особливостей процесу інклюзії в сучасному українському суспільстві розглядали (Т. Блонова, О. Воротинцева, В. Лященко, І. Калініченко, А. Колупаєва).

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає в теоретичному дослідженні специфіки діяльності Інклюзивно-ресурсних центрів в умовах війни.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: здійснити теоретичний аналіз правових змін, які стосуються діяльності ІРЦ в умовах війни; здійснити теоретичні розвідки щодо системи забезпечення системним кваліфікованим супроводом осіб з особливими освітніми потребами (ООП), зокрема тих, які вимушені змінити своє місце проживання (перебування); проаналізувати моделі та функції діяльності ІРЦ в аспектах роботи з психологічною травмою осіб з ООП.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Загальновідомо, що:

- освітня політика України в питаннях інклюзії орієнтована на міжнародні стандарти та зразки наслідування професійної допомоги особам з особливими освітніми потребами та інвалідам, зокрема на засадах «безбар'єрності» та повноцінної їх соціалізації в суспільстві [2], [3], [18];

- у площині державних гарантій розбудовується діяльність Інтегративно-ресурсних центрів щодо підтримки дітей з освітніми труднощами [3], [7], [12], [13];
- широкомасштабна війна в Україні унаслідок російської агресії завдала травмивного впливу, зокрема особам з особливими освітніми потребами [5], [8], [10], [11];
- відбулося масове переміщення українського населення у межах країни, та за кордон з отриманням статусу внутрішньо переміщеної особи (ВПО) чи біженця [5];
- функціонування діяльності Інтегративно-ресурсних центрів ускладнено в умовах війни в Україні [7], [8].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Використано теоретичні методи наукового дослідження: аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми, моделі, функції діяльності ІРЦ в умовах стабільних показників розвитку системи та не прогнозованих / в умовах воєнного стану в Україні; аналітичний метод нормативних документів, систематизація отриманих результатів теоретичного аналізу правового поля щодо процедури проведення комплексної оцінки розвитку дітей з ООП, організації роботи та підтримки в освітньому процесі дітей, які зазнали психологічної травми; емпіричні – обсерваційні (безпосереднє та включене спостереження, експертне оцінювання) матеріалів досвіду управління установою КУ «ІРЦ – 1» міста Кременчука, для визначення основного психологічного фокусу діяльності ІРЦ в умовах війни.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Звертаючись до аналізу, зазначимо, що сьогодні діяльність ІРЦ побудована на системі державних гарантій для осіб з особливими освітніми потребами та осіб з інвалідністю, реалізується через накреслені в нормативному полі Державні та спеціальні освітні стандарти, інші документах, що охоплюють комплекс принципів, завдань, забезпечують політику недискримінації, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [2], а МОН є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує діяльність інтегративно-ресурсних центрів (Постанова КМУ від 12.07.2017 р. № 545 (редакція від 29.04.2022 р.) «Про затвердження Положення про інтегративно-ресурсний центр») [11].

Діяльність ІРЦ, як «першої ланки на шляху здобуття освіти дитиною з особливими освітніми потребами» [8] «органу забезпечення інтегративної

політики» полягає в проведенні оцінки розвитку дитини, наданні послуг психолого-педагогічного та корекційно-розвиткового характеру; кваліфіковано-системного «супроводу» осіб з особливими освітніми потребами» [4].

У науковій літературі [4] виділено функції діяльності ІРЦ, зокрема додаткові (субсидіарні), які застосовуються також для центрів інклюзивної освіти: навігаційна, інформаційна, що передбачають формування необхідного базису для батьків чи законних представників дитини щодо реалізації дітьми освітніх та соціально-емоційних потреб, а також їх підтримку в безперешкодному доступі до освіти та соціалізації.

Прикладом може слугувати модель діяльності ІРЦ щодо підтримки дітей з освітніми труднощами в Україні, запропоновану І. Калініченко [4]. Ця модель уключає паттерни про: «право на освіту», «розвиток особистості», «ставлення до дитини з особливими освітніми потребами», «стратегії безбар'єрного простору» [18], а діяльність ІРЦ, згідно цієї моделі, має спиратися на нормативно-правові акти (НПА) та європрактики. Окремими опціями цієї моделі є: консультації з батьками осіб з ООП із дотриманням ідей недискримінації дитячої та батьківської гідності та реалізація права дитини на безкоштовну допомогу в ІРЦ, до держави.

Висловимо деякі додаткові міркування. Поділяємо думку автора, щодо окресленої моделі, концептуальності, структури та її психологічного фокусу, однак, в умовах війни, постає проблема переходу від стабільних показників розвитку системи до більш непрогнозованих, зокрема тих, які виникають внаслідок біфуркацій, критичних ситуацій та можуть також виступати новими вихідними умовами стрімких змін.

З огляду на це, постає гостра необхідність щодо адаптації освітньої системи до викликів воєнної ситуації, оскільки освітня інфраструктура під час повномасштабного вторгнення РФ на початку 2022 року стала мішенню для російських загарбників.

Так, за оцінками Генерального секретаря ООН, відбулося масове переміщення українських школярів, студентів, педагогів та науковців як у межах країни, так і за кордон з отриманням статусу ВПО чи біженця [5].

Міністерством освіти і науки було розроблено декілька моделей навчання з використанням різних його форм для українських школярів і студентів, залежно від місця їх перебування [5].

Набирає обертів впровадження дистанційного навчання, як важливого інструменту забезпечення рівного доступу учнів до освіти в умовах війни, а діяльність ІРЦ виступає соціальним інститутом активної підтримки та забезпечення права на здобуття освіти осіб з особливими освітніми потребами. Важливого значення набувають нові імперативи розвитку діяльності ІРЦ в умовах воєнної агресії.

Нещодавно Постановою від 26 квітня 2022 р. № 483 про «Зміни, що вносяться до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957» було поставлено основні акценти стосовно умов дотримання безпеки в період воєнного стану під час проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять для учнів з особливими освітніми потребами, зокрема з числа тих, що вимушені були змінити своє місце проживання (перебування) [11]. Також, з урахуванням збройної агресії російської федерації в Україні, цією постановою дозволяється фахівцям інклюзивно-ресурсного центру брати участь у засіданні команди психолого-педагогічного супроводу (КППС) в різних форматах: в онлайн, змішаному та очно-дистанційному.

Разом з цим, постановою від 29.04.2022 р. № 493 «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр» було ухвалено зміни [12].

Зокрема, тепер в ІРЦ можна надавати документи / копії із за стосунку Дія (Дія). На період дії воєнного стану розширено коло нових завдань для фахівців ІРЦ (п. 8.) цієї постанови [12], зокрема доповнено переліком послуг щодо здійснення системного кваліфікованого супроводу осіб з ООП, які вимушені змінити своє місце проживання (перебування):

- забезпечувати проведення комплексної оцінки, у тому числі повторної (п. 8.12.);
- здійснювати додаткові послуги (корекційно-розвиткові та психолого-педагогічні) у заклади освіти за місцем навчання для осіб, які зараховані в інклюзивні класи / групи та їх не отримують, зокрема дистанційно через можливі причини порушень психофізичного розвитку здобувачів (п. 8.12.);
- згідно цієї постанови (п. 38.), коло нових супровідних завдань для фахівців ІРЦ доповнено важливим аспектом консультування батьків або законних представників особи вдома [12].

Також, у п.8 цієї постанови [12] та в Листі МОН України від 15.06.2022 № 1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами» [7] фахівцям ІРЦ доручено нові завдання щодо інформування батьків (інших законних представників) особи з ООП стосовно закладів освіти, в яких її можна продовжити, скерувати для отримання психологічної, соціальної та іншої допомоги.

Що стосується проведення комплексного оцінювання. Насамперед, це «збір та інтерпретація інформації про особливості розвитку особи з метою визначення її особливих освітніх потреб та визначення її освітніх труднощів» [8].

На часі є розширення рамок механізму проведення комплексної оцінки, необхідність модифікації чи адаптації освітньої програми

(навчальних предметів) (п. 19., 20., 21. Постанова КМУ № 493 від 29.04.2022) [12].

Варто зазначити, що в методичних рекомендаціях Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України [17] поставлено акценти стосовно модифікації навчальної програми. Суть модифікації «стосуються спрощення змісту, суттєвого скорочення навчального матеріалу тощо та застосовують переважно при визначенні труднощів у осіб з ООП тяжкого чи найтяжчого ступенів прояву [17].

У якості прикладу, за результатами теоретичних розвідок процедури проведення комплексної оцінки розвитку дітей з порушенням слуху, при формуванні висновку (розділи «Оцінка освітньої діяльності»): «Адаптація / модифікація», «Умови для розвитку»). С. Литовченко [10] пропонує, в залежності від конкретної ситуації, виокремити дві групи особливих освітніх потреб.

Перша група спрямована на «адаптацію / модифікацію у межах діапазону: зміст, методи навчання, результат діяльності, оцінювання навчальних досягнень; адаптація засобів, наприклад шрифт Брайля, жестова мова та ін.; адаптації середовища (рівень освітлення, шуму тощо)», «адаптації фізичного навантаження»; конкретні адаптації «мінімальні адаптації завдань з метою розвитку мовлення», «адаптації письмових завдань тощо» [9]. У другій групі вчена поєднує умови для розвитку: соціального, емоційного, навчальної поведінки, навичок, самостійності. У графі «Рекомендації» авторкою запропоновано звернути увагу на конкретні методи індивідуальної адаптації / модифікації з деталізацією методик, вправ та прийомів, які є особливо важливим та відповідають особливостям розвитку особи з ООП, враховують її особистісно орієнтовану спрямованість. У цілому, вдосконалення самої форми висновку на основі врахування індивідуальної траєкторії розвитку дитини, його потенціалу, має схожість з ІПР (індивідуальною програмою розвитку) [10].

Окрім цього, у Листі МОН України від 06.09.2022 № 1/10258-22 «Про організацію освітнього процесу дітей з ООП у 2022/2023 навчальному році» роз'яснено щодо термінів проходження повторної комплексної оцінки для тих здобувачів, які перебувають на тимчасово окупованих територіях чи за кордоном. Зазначено, що після припинення чи скасування воєнного стану, повернення здобувача освіти з закордону, не пізніше ніж через три місяці після повернення, вона може бути проведена фахівцями ІРЦ. В окремих випадках, між рівнями освіти здобувача, комплексна оцінка може бути здійснена в режимі онлайн [8].

Між тим, дискусійним у діяльності ІРЦ залишається питання стосовно термінів проведення комплексної оцінки з підготовкою

відповідного висновку (проводиться протягом п'яти робочих днів). Проте, реалії сьогодення вказують не тільки на дефіцит кадрового забезпечення цього сектору, що напряму залежить від фінансового забезпечення установ такого типу, але ще й насамперед, ускладнені загрозою російської агресії, яка триває зараз під час широкомасштабної війни в Україні. Узагалі ж, комплекс проблем, пов'язаний з необхідністю тривалого перебування персоналу установи в укриттях, відсутності світла та іншими об'єктивними несприятливими чинниками, що в сукупності є підставою для перегляду відповідних нормативів у правовому полі.

З огляду на те, яка ситуація в Україні в умовах війни, постає питання психолого-педагогічного супроводу дітей особливо вразливої категорії. До цієї категорії безумовно відносяться діти з ООП, які потребують постійної підтримки. У цьому контексті, найгострішою проблемою сьогодення стає необхідність організації підтримки в освітньому процесі для дітей, які зазнали психологічної травми.

Зупинимось дещо детальніше.

О. Качмар стверджує, що війна завдала травмивного впливу тим людям «які бачили вбитих, поранених своїх близьких, руйнування їхніх домівок і міст. Цілим сім'ям доводиться переживати втрату, горе, тривогу, страх, не знати про місцеперебування близьких людей, залишати домівки та школи, бути свідками насильства та ізоляції» [5].

Зрозуміло, що актуалізується питання щодо супроводу осіб з ООП, особливо тих дітей, які отримали психологічну травму. У разі виявлення таких випадків, необхідно створювати для них комфортне середовище для розвитку актуальних можливостей та подальшої соціалізації.

Варто зазначити, що не всі діти, які перебували під впливом стресових чинників, мають прояви посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Отож, розпізнати потребу у психологічній підтримці дітей, які пережили травмивні події, можна, в залежності від віку, через такі маркери [5]:

- порушення сну/жахи; бажання нав'язливо відтворити травматичний досвід у грі з повторенням сценарію травматизації (у дітей дошкільного та шкільного молодшого віку);
- відчуття тривоги, страху розлуки з батьками або того, що травматична ситуація може повторитися, поведінка «зчеплення» з батьками або «чіпляння» за інших, а також розширений спектр поведінкових змін таких як: соціальна відчуженість, замкненість у собі «застрягання» на негативних переживаннях, думках, ідеях (у дітей 5–12 років);
- змішана симптоматика (поєднання дитячої та дорослої) характерна для дітей підліткового та юнацького віку, а картина

травматизації може проявлятися в різноманітних варіантах розладу адаптації.

В. Осьодло, В. Синишина [15] зазначають, що, більшість дітей, які пережили травмивні події відновлюється без сторонньої допомоги. Утім, процес відновлення та його успіх залежить від вчасно наданої дітям допомоги, що редукує деструктивний вплив психологічної травми на особистість дитини.

Відповідні зміни щодо роботи з аспектами психологічної травми закріплено (п. 26., п. 39. Постанови КМ № 493 від 29.04.2022), де прописано, що фахівці ІРЦ надають рекомендації щодо підтримки в освітньому процесі дітей, які зазнали психологічної травми, а корекційно-розвиткові послуги мають бути системними та спрямованими на запобігання впливу психологічної травми.

У цьому зв'язку, в Листі МОН України від від 31.08.2023 № 1/13094-23 «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році» зазначено, що заклади освіти мають створювати сприятливі для навчання умови для осіб з ООП, впроваджувати додаткові заходи, спрямовані на попередження психологічного травмування [9].

Оновлене нормативно-правове забезпечення (п. 10, Постанова КМУ № 493 від 29.04.2022), дозволяє розширити діапазон додаткових можливостей співпраці фахівців ІРЦ з медичними та іншими спеціалістами, як то: клінічними психологами, психотерапевтами, ерготерапевтами, фізичними терапевтами, а контекст проведення комплексної оцінки наповнюється психологічним складником та необхідністю його врахування (п. 10, цієї ж постанови) [12].

Відповідно змін (п. 13. Постанови КМ № 493 від 29.04.2022) для проходження комплексної оцінки здобувачами дошкільної та загальної середньої освіти, до заяви можна додавати, окрім зошитів та малюнків, інші результати навчання, виховання та розвитку особи, що може суттєво розширювати дослідницький характер фахівцями ІРЦ психіки дитини з ООП, розкрити його внутрішній світ, думки, переживання, уявлення [12].

У концепті соціальної інтеграції, трансформації інклюзивного середовища, актуальності набуває питання утвердження філософського та соціального концепту «безбар'єрності», що має ознаки соціальної (а не медичної) моделі, поєднує конструкти не тільки долання фізичних труднощів, але й соціальних, психологічних, інформаційних бар'єрів, які перешкоджають реалізації прав осіб з ООП та інвалідністю.

Державна політика стосовно «безбар'єрності» інклюзивного середовища, як передумови для участі у всіх формах суспільного життя та

громадської активності, закріплена в Україні чинним Розпорядженням КМУ № 366-р від 14.04.2021 р. «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [18].

Відповідна концепція безбар'єрності включає складові: освітню, економічну, інформаційну, фізичну та цифрову. Освітня, в свою чергу, надає рівні можливості та вільний доступ до освіти протягом життя; можливість здобуття іншої професії та підвищення кваліфікації, а також та опанування додатковими компетентностями. Суттєве доповнення щодо створення безбар'єрного освітнього середовища фахівцями ІРЦ внесено (п. 19. Постанови КМ № 493 від 29.04.2022), в якому зазначено, що метою проведення оцінки фізичного розвитку особи є визначення потреби стосовно облаштування освітнього простору з наданням відповідних рекомендацій [12].

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

У підсумку варто зазначити, що діяльність ІРЦ та специфіка виконання професійних завдань фахівцями по здійсненню системного кваліфікованого супроводу осіб з ООП та інвалідністю в умовах війни окреслена колом нових завдань. Так, з урахуванням умов безпеки, для здобувачів освіти, які вимушено змінили своє місце проживання, оновлено механізм проведення комплексної оцінки та встановлено нові часові межі; здійснюються додаткові психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові послуги за місцем навчання; реалізується навігаційна функція стосовно можливостей отримати психологічну, соціальну та іншу допомогу.

Розширено діапазон можливостей впливати на розбудову індивідуальної траєкторії дитини через аспекти модифікації/адаптації навчального змісту програм для здобувачів з ООП. Відповідно до особливостей розвитку дітей та потреби, є можливість співпрацювати з фахівцями, дотичними до аналізу психофізичного їх розвитку. Водночас, фахівці ІРЦ фокусують увагу на організацію підтримки в освітньому процесі дітей з ООП, які зазнали психологічної травми, а, з метою уникнення ретравматизації, сприяють їх повноцінній соціалізації в суспільстві.

Системні зміни в діяльності ІРЦ віддзеркалюють концепт «безбар'єрності», створюють можливість впровадження дистанційного навчання. Суспільна потреба в умовах війни, спонукає сучасний інклюзивний простір мережевої системи (дитина – батьки (опікуни) – заклад освіти – ІРЦ – місто – країна) до стрімких, динамічних змін, а одним із «коліщат» цього динамічного, рухомого суспільного механізму є – Інклюзивно-ресурсний центр.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Тому, у рамках цієї статті ми не обмежуємось аналізом правових документів, запропонованих у межах наших теоретичних розвідок, натомість *перспективи дослідження убачаємо* в необхідності впровадження практичного досвіду та змісту інших аспектів діяльності ІРЦ в умовах війни, зокрема розробку інших критеріїв діагностики дітей з ООП в Інклюзивно-ресурсних центрах, проведенні інвентаризації застарілих механізмів звітності, пошуках шляхів розв'язку протиріч, які пов'язані, з однієї сторони, з розширенням кола завдань для фахівців ІРЦ, а з іншої – обмеженням кадрового та фінансового їх ресурсів та ускладненням (а іноді й унеможливленням) їх вирішувати через об'єктивні обставини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] В. А. Гладуш, «Інклюзивна освіта та здоров'я дітей з психофізичними порушеннями: проблеми сьогодення», на *Всеукр. наук.-практ. конф. Спеціальна освіта: стан та перспективи*. Харків, 2017, с. 185–189. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/3HrWg4> Дата звернення: Лют. 06, 2024.
- [2] Верховна Рада України. (2017, Верес. 05). *Закон № 2145-VIII «Про освіту»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- [3] Міністерство освіти і науки України. Інклюзивно-ресурсні центри. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/dlya-batkiv/karta-irc-ta-zakladiv> Дата звернення: Лют. 06, 2024.
- [4] І. Калініченко, «Діяльність інклюзивно-ресурсних центрів щодо підтримки дітей з освітніми труднощами», *Перспективи та інновації науки*, № 2(7), с. 324–332, 2022. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/1104/1101> Дата звернення: Лют. 06, 2024.
- [5] О. В. Качмар, «Орієнтири розвитку освітньої галузі України в умовах воєнної агресії», *Актуальні питання у сучасній науці*, № 9(15), с. 705–717, 2023. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/6372/6405> Дата звернення: Лют. 06, 2024.
- [6] А. Колупаєва, О. Таранченко, *Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі*. Харків, Україна : Ранок, 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/SjZbAM> Дата звернення: Лют. 06, 2024.

- [7] Міністерство освіти і науки України. (2022, Черв. 15). Лист № 1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://grm.osv.org.ua/news/1657100554/>
- [8] Міністерство освіти і науки України. (2022, Верес. 06). Лист № 1/10258-22 «Про організацію освітнього процесу дітей з ООП у 2022/2023 навчальному році». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>
- [9] Міністерство освіти і науки України. (2023, Серп. 08). Лист № 1/13094-23 «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20232024-navchalnomu-roci>
- [10] С. В. Литовченко, «Діти з порушеннями слуху: організація підтримки та комплексна оцінка в ІРЦ», *Особлива дитина: навчання і виховання*, № 1, с. 19–29, 2021. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/Gp1muu> Дата звернення: Лют. 06, 2024.
- [11] Кабінет Міністрів України. (2017, Лип. 12). Постанова № 545, «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». Ред. від 29.04.2022 р. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>
- [12] Кабінет Міністрів України. (2022, Квіт. 29). Постанова № 493, «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-%D0%BF#Text>
- [13] Кабінет Міністрів України. (2022, Квіт. 26). Постанова № 483, «Про зміни, що вносяться до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text>
- [14] *Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів*; М. А. Порошенко, Ред. Київ, Україна, 2018. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne->

[navchannya/posibniki/Inclusive study Sep17.pdf](#) Дата звернення:
Лют. 06, 2024.

- [15] В. І. Осьодло, В. М. Синишина, «Психологічна допомога учасникам навчально-виховного процесу під час переживання травмуючого досвіду, пов'язаного з антитерористичною операцією на сході України», *Причорноморські психологічні студії*, вип. 1, с. 13–18, 2017. [Електронний ресурс].
Доступно: http://www.pps.nuoua.od.ua/archive/v1_2017/1_2017.pdf
Дата звернення: Лют. 06, 2024.
- [16] О. І. Продіус, «Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства», *Проблеми системного підходу в економіці*, вип. 4(2), с. 86–93, 2019. [Електронний ресурс].
Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_4%282%29_14
Дата звернення: Лют. 06, 2024.
- [17] Л. І. Прохоренко, та ін., Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. Київ, Україна: Ін-т спец. педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2021. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://bit.ly/3mzL8sZ> Дата звернення: Лют. 06, 2024.
- [18] Кабінет Міністрів України. (2021, Квіт. 14). *Розпорядження № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року»*. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

FEATURES OF THE ACTIVITIES OF INCLUSIVE RESOURCE CENTERS: SPECIFICITY IN THE CONDITIONS OF WAR

Oksana Davydova,

Candidate of Psychological Sciences,
assistant the department of psychology, pedagogy and philosophy
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University;
Director of the Communal Institution
«Inclusive resource center No. 1».
Kremenchuk, Ukraine.

 <https://orcid.org/0009-0003-7457-6539>
71kseniya@gmail.com

Hennadii Moskalyk,

Doctor of Philosophical Sciences (D.),

Professor at the Department of psychology, pedagogy and philosophy

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University.

Kremenchuk, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0003-3224-4571>
21023upr@gmail.com

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the problem of features and specifics of Inclusive Resource Centers (IRCs) on the territory of Ukraine in wartime conditions. Unfortunately, during the full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine in early 2022, the impact of stress factors will increase and the spectrum of traumatization of Ukrainians will expand. Persons with special needs and the disabled suffer from this, as they are the most vulnerable category of the population. There is an urgent need to adapt the educational system to the challenges of the war situation, since the educational infrastructure has become a target for the Russian invaders. Taking into account the armed aggression of the Russian Federation in Ukraine, the legal field is changing, which regulates the performance of new professional tasks in the sphere of activity of Inclusive Resource Centers (IRCs). The article deals with legal changes in the conditions of war, in particular, those related to the provision of systematic qualified support for persons with PWD who are forced to change their place of residence (stay). As part of the theoretical investigations, it was found that the updated Legislation included in the legal field important aspects of counseling parents or legal representatives of applicants with special needs; the mechanism of comprehensive assessment, the need for modification/adaptation of the educational program/subjects is explained. An important task in the activity of the IRC is the implementation of the navigation function, which helps direct those in need to receive psychological, social and other assistance. It has been established that the most acute problem today is the need to organize support in the educational process of children who have suffered psychological trauma. The article emphasizes the possibilities of cooperation of IRC specialists with medical and other specialists: clinical psychologists, psychotherapists, occupational therapists, physical therapists, etc., which complements not only the context of conducting a comprehensive assessment, but also unfolds the possibilities of building the individual trajectory of a child with special educational needs in the model of "barrier-free", "inclusion" in the social world.

Keywords: activities of Inclusive Resource Centers (IRCs); legal changes in the conditions of war; persons with special educational needs; persons who are forced to change their place of residence (stay); psychological trauma; psychological and pedagogical support; activity model.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] V. A. Hladush, «Inklyuzyvna osvita ta zdorovia ditei z psykhofizychnymy porushenniamy: problemy sohodennia», na Vseukr. nauk.-prakt. konf. Spetsialna osvita: stan ta perspektyvy. Kharkiv, 2017, s.185–189. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/3HrWg4> Data zvernennia: Liut. 06, 2024. (in Ukraine)
- [2] Verkhovna Rada Ukrainy. (2017, Veres. 05). Zakon № 2145-VIII «Pro osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukraine)
- [3] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Inklyuzyvno-resursni tsentry. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://mon.gov.ua/ua/dlya-batkiv/karta-irc-ta-zakladiv> (in Ukraine)
- [4] I. Kalinichenko, «Diialnist inklyuzyvno-resursnykh tsentriv shchodo pidtrymky ditei z osvitnimy trudnoshchamy», Perspektivy ta innovatsii nauky, № 2(7), s. 324–332, 2022. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/1104/1101> Data zvernennia: Liut. 06, 2024. (in Ukraine)
- [5] O. V. Kachmar, «Oriientyry rozvytku osvitnoi haluzi Ukrainy v umovakh voiennoi ahresii», Aktualni pytannia u suchasni nauki, № 9(15), s. 705–717, 2023. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/6372/6405> Data zvernennia: Liut. 06, 2024. (in Ukraine)
- [6] A. Kolupaieva, O. Taranchenko, Navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inklyuzyvnomu seredovyshchi. Kharkiv, Ukraina : Ranok, 2019. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/SjZbAM> Data zvernennia: Liut. 06, 2024. (in Ukraine)
- [7] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2022, Cherv. 15). Lyst № 1/6435-22 «Shchodo zabezpechennia osvity osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://grm.osv.org.ua/news/1657100554/> (in Ukraine)
- [8] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2022, Veres. 06). Lyst № 1/10258-22 «Pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu ditei z OOP u 2022/2023 navchalnomu rotsi». [Elektronnyi resurs].

Dostupno: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci> (in Ukraine)

- [9] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2023, Serp. 08). Lyst № 1/13094-23 «Pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy u 2023/2024 navchalnomu rotsi». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20232024-navchalnomu-roci> (in Ukraine)
- [10] S. V. Lytovchenko, «Dity z porushenniamy slukhu: orhanizatsiia pidtrymky ta kompleksna otsinka v IRTs», Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia, № 1, s. 19–29, 2021. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/Gp1muu> Data zvernennia: Liut. 06, 2024. (in Ukraine)
- [11] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2017, Lyp. 12). Postanova № 545, «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro inkliuzyvno-resursnyi tsentr». Red. vid 29.04.2022 r. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (in Ukraine)
- [12] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2022, Kvit. 29). Postanova № 493, «Pro vnesennia zmin do Polozhennia pro inkliuzyvno-resursnyi tsentr». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-%D0%BF#Text> (in Ukraine)
- [13] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2022, Kvit. 26). Postanova № 483, «Pro zminy, shcho vnosiatsia do poriadkiv, zatverdzhenykh postanovamy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 kvitnia 2019 r. № 530 i vid 15 veresnia 2021 r. № 957». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text> (in Ukraine)
- [14] Orhanizatsiino-metodychni zasady diialnosti inkliuzyvno-resursnykh tsentriv; M. A. Poroshenko, Red. Kyiv, Ukraina, 2018. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkliuzyvne-navchannya/posibniki/Inclusive_study_Sep17.pdf Data zvernennia: Liut. 06, 2024. (in Ukraine)

- [15] V. I. Osodlo, V. M. Synyshyna, «Psykhologichna dopomoha uchascnykam navchalno-vykhovnoho protsesu pid chas perezhyvannya travmuiuchoho dosvidu, poviazanoho z antyterorystychnoiu operatsiieiu na skhodi Ukrainy», Prychornomorski psykhologichni studii, vyp. 1, s. 13–18, 2017. [Elektronnyi resurs].
Dostupno: http://www.pps.nuoua.od.ua/archive/v1_2017/1_2017.pdf
Data zvernennia: Liut. 06, 2024. (in Ukraine)
- [16] O. I. Prodius, «Osoblyvosti modelei inkluzyvnoi osvity v krainakh Yevropy vidpovidno do vymoh suchasnoho suspilstva», Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi, vyp. 4(2), s. 86–93, 2019. [Elektronnyi resurs].
Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_4%282%29_14
Data zvernennia: Liut. 06, 2024. (in Ukraine)
- [17] L. I. Prokhorenko, ta in., Metodychni rekomendatsii dlia inkluzyvno-resursnykh tsestriv shchodo vyznachennia katehorii (typolohii) osvितnikh trudnoshchiv u osib z OOP ta rivniv pidtrymky v osvितnomu protsesi. Kyiv, Ukraina: In-t spets. pedahohiky ta psykhologhii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy, 2021. [Elektronnyi resurs].
Dostupno: <https://bit.ly/3mzL8sZ> Data zvernennia: Liut. 06, 2024. (in Ukraine)
- [18] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2021, Kvit. 14). Rozporiadzhennia № 366-r «Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku». [Elektronnyi resurs].
Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (in Ukraine)

*Стаття надійшла до редакції
26 лютого 2024 року*